

ໂລກຮຽມ : ການສນອງຕອບໃນສັງຄມປ່ຈຸບັນ

Worldly Conditions : The Society's Response

พระมหาชน ชวนปัญโญ (อัศวภูมิ)*

Received: 11/12/2022

วัดปทุมวนาราม

Revised: 25/12/2022

Phramaha Chuan Chawanaphanyo (Assawapoom)

Accepted: 29/12/2022

Pathumwanaram Monastery, Bangkok

DOI: 10.14456/jdl.2022.17

Corresponding Author Email: shuanshai840@gmail.com*

Cite: Assawapoom, P. C. C. (2021). Worldly Conditions: The Society's Response.

Journal of Dhamma for Life, 28(4), 14-27.

ບທຄ້ດຍ່ອ

บทความทางวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโลกธรรมในมิติของการสนองตอบในสังคมปัจจุบันในสังคมยุคปัจจุบัน โลกธรรมถือว่าเป็นธรรมประจำโลกที่มนุษย์ทุกคนจะต้องได้ประสบพบเจอ การดำรงชีวิตของคนในยุคปัจจุบัน พระพุทธศาสนา มีหลักธรรมและคำอธิบายเกี่ยวกับปัญหาทางโลกที่ เป็นปกติวิสัย ประสบการณ์ชีวิต สอนให้มนุษย์ต้องยอมรับสภาพและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากโลกธรรมทั้งหลายกับตนเองให้ได้ โลกธรรมทั้ง 8 ประการนี้ ฝ่ายหนึ่ง จะทำให้เกิดความอยากได้ ความอยากมี ความอยากรู้ ความพยายามที่จะให้มีให้เกิดขึ้นโดยไม่มีขอบเขตจำกัด เมื่อได้มาแล้วก็มักจะหลงมัวเมา ลืมตัวเกิดความประมาท คือ เมื่อมีลาภ มียศ มีสรรเสริญ มีความสุข ก็จะหลงมาย หึงพยองลำพองด้วย ไม่รู้ประมาณของตน อีกด้าน โลกธรรมฝ่ายตรงกันข้าม คือ อนิภูฐานธรรมณ์ เป็นสิ่งที่ไม่มีบุคคลใดปราณนาที่ จะให้เกิดขึ้นกับตน เพราะต้องการที่จะประสบความสุขเท่านั้น ธรรมประจำโลก ได้แก่ มีลาภ เสื่อมลาภ มี ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์ ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน มีความแปรปรวนเป็น ธรรมชาติ เมื่อโลกธรรมฝ่ายอนิภูฐานธรรมณ์เข้ามาสัมผัสกับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้ว ก็ย่อมจะได้รับแต่ ความทุกข์อันไม่น่าปราณนา ถ้าโลกธรรม 8 ประการเกิดขึ้นมาสัมผัสแล้ว หากคนเราระวังใจให้เป็นกลาง ไม่หลงให้ไปตามอารมณ์ของโลกธรรม ชีวิตก็ย่อมจะมีแต่ความสุข เพราะสังคมปัจจุบันต้องการโลกธรรม ฝ่ายอภูฐานธรรมณ์เท่านั้น เพราะได้ประสบความสุขภายใต้ และเลือกที่จะปฏิเสธโลกธรรมฝ่าย อนิภูฐานธรรมณ์ เพราะเมื่อประสบเข้าย่อมมีแต่ความทุกข์กายทุกใจ เมื่อคนใจยุคปัจจุบันเลือกโลกธรรมฝ่าย

อิภจารมณ์ และปฏิเสธโลกธรรมฝ่ายอนิภจารมณ์ จิตใจย่อมเศร้าหมอง อ่อนแอก การฝึกวางใจตามหลักอนิจจัง ทุกขั้ง อนัตตา จึงสำคัญ เพราะจะทำให้จิตใจคนในสังคมยุคปัจจุบันมีภาวะกำบังเมื่อจิตใจประสบโลกธรรมฝ่ายที่ไม่น่าประนนາ

คำสำคัญ: โลกธรรม; การสนองตอบ; สังคม

Abstract

This academic article aims to study worldly conditions in term of the society's response. Today's society the ways of the world is considered to be the worldly Dharma that all human beings must experience. The life of people in modern times Buddhism has doctrinal principles and explanations about inherent worldly problems. Life experience teach human beings to accept the conditions and events that arise from all worldly things with oneself. These eight worldly things, on the one hand, will cause cravings, desires, and attempts to make them happen without limited scope. When they get it, they tend to become obsessed with forgetfulness and negligence. That is, when they have fortune, honor, praise, and happiness, they will become ignorant, arrogant and inflated. On the other hand, the worldly opposite, namely "Anitaram" is something that no person desires to happen to oneself because they want to experience happiness only. The Dhamma of the world are wealth, degradation, rank, degradation, praise, gossip, happiness and suffering. When the secular world of the undesirable nature comes into contact with the eyes, ears, nose, tongue, body, and mind, one will experience unwelcome suffering. If people trust to be neutral not obsessed with the mood of Lokadhamma will always be happy because today's society only needs the worldly morality. They have experienced happiness and chooses to reject the worldly nature because when experiencing it, there will be only physical and mental suffering. When people's denied the world of morality and adopted the secular world the mind becomes dull and weak. It is important to practice trusting according to the principle of impermanence, dukkha, and selflessness because it will make the minds of people in modern society a shelter when their minds experience the undesirable world of Dharma.

Keyword: Worldly Conditions; Response; Society

1. บทนำ

โลกธรรมคือว่ามีความเกี่ยวข้องกันกับสังคมของมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้มาทุกยุคทุกสมัย เป็นสิ่งที่ยังบุคคลให้เป็นไปตามแนวทางของหลักการนี้ ไม่ว่าจะชอบใจหรือไม่ชอบใจก็ตาม ข้อแตกต่างที่พบเห็นได้ คือ ใจจะประสบมาก จะประสบน้อย จะช้าหรือจะเร็ว สังคมในปัจจุบันนี้ที่เต็มไปด้วยการยินดีปรีดีในฝ่ายอภิญญาณ คือ ฝ่ายเป็นที่น่าพอใจเป็นที่รักเป็นที่ประ遑นา อันตรกันขามกันนั้น คือ ความเกลียดชังไม่ชอบใจในฝ่ายอนิภิญญาณ ส่วนอาการอารมณ์ความรู้สึกนิ่งคิดของบุคคลขึ้นอยู่กับโลกธรรมเกิดขึ้นจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แล้วแปรเปลี่ยนตามกันไปตามเหตุปัจจัยตามเหตุการณ์ในขณะนั้น ในมงคลสูตรท่านก็กล่าวเอาไว้ว่า จิตของผู้ใดอันโลกธรรมทั้งหลายถูกต้องแล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว ไม่เสร้าโศก ปราศจากธุลี 1 เป็นจิตเกشم 1 นี้เป็นอุดมมงคล (กรรมการศาสนา, 2525: บ.บ. ไทย 25/6/3)

โลกธรรมเมื่อกีดขึ้นภายในจิตของใครแล้ว หากผู้ใดเป็นผู้มั่นคง ไม่สะทกสะท้านในโลกธรรมมณ์แล้ว ย่อมเป็นผู้ที่มีจิตสูงวางใจเป็นกลางอุเบกษาได้ ปัจจุบันผู้คนหลงมัวเมอยู่กับกระแสของโลกจนหลงลืมหันกลับมามองพิจารณาโลกธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ปราภูอยู่ในสิ่งรอบ ๆ ตัว เองทุกขณะที่ใช้ชีวิต หากพิจารณาโลกธรรมที่เกิดขึ้นกับชีวิตอยู่ทุกขณะ โดยไม่หลงวิงไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ของตนเองก็จะเป็นจิตที่ดี (กัลยาณมิตรเพื่อแท้สำหรับคุณ, 2565) หันมาศึกษาโลกธรรมและนำมาปรับใช้กับการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันก็จะเป็นประโยชน์ต่อตนของเราที่เป็นคนในยุคสมัยปัจจุบัน ซึ่งต่างหากกันแข่งขัน มุ่งตามหาความสำเร็จตามกิเลสของตนเอง จนลืมพิจารณาโลกธรรมว่า เมื่อมีลักษณะเดียวกันนี้ได้ มีศักดิ์สามารถถูกกดจากยศนั้นได้ มีคนสรรเสริฐก็มีคนนินทาได้ มีความสุขก็มีความทุกข์ได้ เช่นไรก็เช่นนั้น เป็นธรรมชาติของโลก

2. ความหมายของโลกธรรม

โลกธรรม แปลว่า ธรรมที่เป็นสิ่งธรรมชาติของโลก, เรื่องของโลก, ความเป็นไปตามคติธรรมดั้งเดิม ที่มุ่งเน้นมาหาสัตว์โลกและสัตว์โลกก็มุ่งเน้นตามมันไป ได้แก่ มีลาก เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ สรรเสริฐ นินทา ความสุข ความทุกข์ โดยสรุปก็แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายที่เป็นอภิญญาณ คือ ส่วนที่น่าประ遑นา 1 ฝ่ายที่เป็นอนิภิญญาณ คือ ส่วนที่ไม่น่าประ遑นา 1

โลกธรรมเหล่านี้ ย่อมเกิดขึ้นทั้งแก่บุคคลผู้มีไดเรียนรู้และแก่ริยสาภผู้ไดเรียนรู้ต่างกันแต่ว่า คนพากแรกยื่มไม่รู้เห็นเข้าใจตามความเป็นจริง ลุ่มหลง ยินดียินร้าย ปล่อยให้โลกธรรมเข้าครอบงำยิ่งจิต

ฟูยุบเรือไปไม่พ้นจากทุกๆ มีสังกะปริเทเวะ เป็นต้น ส่วนอริยสาวกผู้ได้เรียนรู้ พิจารณาเห็นตามเป็นจริงว่า สิ่งเหล่านี้อย่างใดก็ตามที่เกิดขึ้นแก่ตน ล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกๆมีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดा ไม่หลงให้หลอกมาเคลื่ิมไปตามอภินิหารมณ์ ไม่ชุ่มว้าห่มหมอง คลุ่มคลั่งไปในพระนอนิภูติธรรมณ์ มีสติสำรองอยู่ เป็นผู้ปราศจากทุกๆ มีสังกะ ปริเทเวะ เป็นต้น (พระพรหมคุณภรณ์, 2559: 297)

อภินิหารมณ์ แปลว่า อารมณ์ หรือสิ่งที่ไม่น่าประณาน่าพ่อใจ ได้แก่ ลาก ยศ สรรเสริญ สุข ตรงข้ามกับ อนิภินิหารมณ์

อนิภินิหารมณ์ แปลว่า อารมณ์หรือสิ่งที่ไม่น่าประณาน่าพ่อใจ ได้แก่ ความเสื่อมลาก ความเสื่อมยศ นินทา ทุกๆ ตรงข้ามกับ อภินิหารมณ์ (ราชบันทิตยสถาน, 2554)

โลกธรรม 8 หมายถึง ธรรมชาติของโลก เรื่องของโลก ธรรมชาติของโลกที่ครอบจำสัตว์โลกและสัตว์โลกต้องเป็นไปตามธรรมดานี้ 8 ประการ อันประกอบด้วย โลกธรรมฝ่ายอภินิหารมณ์ คือ พ้อใจของมนุษย์ เป็นที่รักเป็นที่ปรารถนา ลาก หมายความว่า ได้ผลประโยชน์ ได้มาซึ่งทรัพย์ ยศ หมายความว่า ได้รับฐานันดรสูงขึ้น ได้อำนาจเป็นใหญ่เป็นโต สรรเสริญ คือ ได้ยิน ได้ฟัง คำสรรเสริญคำชมเชย คำยกย่อง เป็นที่น่าพ่อใจ สุข คือ ได้ความสบายกาย สบายใจ ความเบิกบาน บันเทิงใจเริงใจ โลกธรรมฝ่ายอนิภินิหารมณ์ คือ ความไม่พ่อใจของมนุษย์ ไม่เป็นที่ปรารถนา เสื่อมลาก หมายความว่า เสียลากไป ไม่อาจสำรองอยู่ได้ เสื่อมยศ หมายถึง ถูกกลดอำนาจความเป็นใหญ่ นินทาว่าร้าย หมายถึง ถูกทำหนนิติเดียนว่าไม่ดี ถูกตัดนินทา หรือถูกกล่าวว่าร้ายให้เสียหาย ทุกๆ คือ ได้รับความทุกข์เวทนา ทรมานกาย และทรมานใจ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

คำว่า "โลกธรรม" แปลว่า ธรรมะประจำโลก แต่ถ้าแปลอย่างนี้ อาจชวนให้เข้าใจผิดคือให้เห็นไปว่า โลกธรรมเป็นข้อปฏิบัติของชาวโลก เพราะคำว่า "ธรรม" ในความรู้สึกของคนทั่วไปนั้น ถือว่าเป็นความดีทั้งนั้น แต่ในทางภาษาบาลีซึ่งเป็นที่มาของภาษา คำว่า "ธรรม" แปลได้หลายอย่างมาก คำว่า "โลกธรรม" นี้ ถ้าจะแปลให้ตรงกับความมุ่งหมายในที่นี้ ต้องแปลว่า "เรื่องของโลก" ซึ่งเป็นเรื่องราวด้านธรรมชาติที่เกิดขึ้นประจำโลก โครงสร้างที่ต้องประสบพบเจอ จนหลีกเลี่ยงไม่ได้ โปรดทำความเข้าใจอย่างนี้ก่อน คือ สถานที่ต่าง ๆ นั่นมัน มีเรื่องของมันประจำอยู่แล้ว การเรียนเรื่องของโลกมีประโยชน์มากมายมหาศาล คนที่อาศัยอยู่ในโลกแต่ไม่รู้เรื่องราวที่มาของโลก ย่อมเป็นคนที่เต็มไปด้วยความทุกข์ เพราะตนเองนั้นต้องการอย่างหนึ่ง แต่โลกกลับมีอย่างหนึ่งให้ ซึ่งไม่ตรงกับความต้องการของตน หรือตนต้องการให้โลกนี้ เป็นอย่างนี้ แต่โลกกลับเป็นไปเสียอย่างนั้น หนักเข้าก็ร้องให้เสียอกเสียใจเป็นทุกข์ และอาจจะปล่อยตนให้ตกไปในทางชั่วเสียได้ การเรียนรู้เรื่องของโลกโดยถูกต้อง เป็นทางที่จะทำให้เรามีความทุกข์น้อยลง และตั้ง

มั่นอยู่ในความดีได้ เพราะถ้าวางใจได้เสียแล้ว โลกธรรมที่เข้ามากระทบก็จะไม่สามารถทำจิตใจของเราให้มีมลทินมัวหมองได้เลย

3. โลกธรรม 2 ฝ่าย

โลกธรรมฝ่ายอภิญญาณ์

เมื่อโลกธรรมฝ่ายที่เป็นอภิญญาณ์ที่นำรัก นำปรารถนา นำพ่อใจ คือ ได้ลาก มียศ มีสรรเสริญ และมีความสุข เข้ามากระทบ สมควรที่จะรู้จักป้องกันจิตใจของตนเอง ไม่ให้หลงเหลือติดสุขไปกับโลกธรรม ฝ่ายอภิญญาณ์นั้นจนเกิดความหลงมัวหลงลืมอนิจลักษณะ คือ ความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง แม้แต่โลกธรรมฝ่ายที่เป็นอภิญญาณ์ที่กำลังประสบสัมผัสดอย หากว่าไม่ว่างใจในอุเบกษาธรรม หรือสร้างภูมิคุ้มกัน สำหรับโลกธรรมฝ่ายอภิญญาณ์ดังแล้ว เมื่อโลกธรรมฝ่ายอภิญญาณ์มีการเปลี่ยนแปลงไป ก็อาจทำใจยอมรับได้ ทำให้จิตใจต้องกลับกลายได้รับความทุกข์ทรมานอย่างยากยิ่งจะต้านทานได้ (พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ, 2564)

โลกธรรมฝ่ายอนิภูญญาณ์

เมื่ออนิภูญญาณ์ ที่ไม่นำปรารถนา ไม่นำพ่อใจ คือ ความเสื่อมลาก ความเสื่อมยศ นินทา และความทุกข์ เข้ามากระทบ ความมีแนวคิดอุเบกษาธรรมเพื่อจัดการกับโลกธรรมฝ่ายอนิภูญญาณ์เป็นหลักธรรมคู่ตระกันข้ามกันกับโลกธรรมฝ่ายอภิญญาณ์ ควรนำธรรมข้ออนิจลักษณะ คือ ความไม่เที่ยงแท้เปลี่ยนสภาพไปได้ตลอดเวลา มาสร้างเสริมกำลังใจให้มีกำลังใจต่อสู้กับโลกธรรมที่ไม่นำปรารถนา ไม่นำพ่อใจที่กำลังประสบอยู่ โดยแนวคิดที่ว่านี้ก็คือ สรรพสิ่งไม่อาจจะ อยู่ได้ตลอดไป กระทั้งโลกธรรมฝ่ายอนิภูญญาณ์ที่ตนกำลังเผชิญอยู่นี้ สักวันก็ต้องมีเปลี่ยนแปลงไปได้ (กรรมการศึกษา, 2564)

ในโลกธรรม 8 ประการนี้ อย่างโดยอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ควรพิจารณาว่าสิ่งนี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่า มันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมชาติ ควรรู้ตามความเป็นจริง อย่าให้มั่นครอบงำจิตได้ คือ อย่ายินดีในส่วนที่ปรารถนา อย่ายินร้ายในส่วนที่ไม่ปรารถนา

โลกธรรมนี้ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในโลกธรรมสูตรว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม 8 ประการนี้ ย่อมหมุนไปตามโลกและโลกย่อมหมุนไปตามโลกธรรม 8 ประการ 8 ประการเป็นใจ คือ ลาก 1 ความเสื่อมลาก 1 ยศ 1 ความเสื่อมยศ 1 นินทา 1 สรรเสริญ 1 สุข 1 ทุกข์ 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม 8 ประการนี้แล ย่อมหมุนไปตามโลกและโลกย่อมหมุนไปตามโลกธรรม 8 ประการนี้ ๆ

ธรรมในหมู่มนุษย์เหล่านี้ คือ ลาก 1 ความเสื่อมลาก 1 ยศ 1 ความเสื่อมยศ 1 นินทา 1 สรรเสริญ 1 สุข 1 ทุกข์ 1 เป็นสภาพไม่เที่ยง ไม่แน่นอน มีความแปรปรวนเป็นธรรมชาติ แต่ท่านผู้เป็นนักปราชญ์ มีสติ ทราบธรรมเหล่านั้นแล้ว พิจารณาเห็นว่ามีความแปรปรวนเป็นธรรมชาติ ธรรมอันนำไปบรรลุ ย่อมย้ำ ยึดถือของท่านไม่ได้ ท่านย่อ้มไม่ยินร้ายต่ออนิภูติธรรมนั้น ท่านจัดความยินดีและความยินร้ายเสียได้จนไม่เหลืออยู่ อนึ่ง ท่านทราบทางนิพพานอันปราศจากธุลี ไม่มีความเศร้าโศก เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งภพย่ออมทราบได้อย่างถูกต้อง ๆ

ดูกรกิษทั้งหลาย โลกธรรม 8 ประการนี้แล ย่อ้มหมุนไปตามโลก และโลกย่อ้มหมุนไปตามโลกธรรม 8 ประการ เป็นไฉนคือ ลาก 1 ความเสื่อมลาก 1 ยศ 1 ความเสื่อมยศ 1 นินทา 1 สรรเสริญ 1 สุข 1 ทุกข์ 1 ดูกรกิษทั้งหลาย โลกธรรม 8 ประการนี้แล ย่อ้มหมุนไปตามโลก และโลกย่อ้มหมุนไปตามโลกธรรม 8 ประการนี้ ดูกรกิษทั้งหลาย ลากก็ตี ความเสื่อมลากก็ตี ยศก็ตี ความเสื่อมยศก็ตี นินทาก็ตี สรรเสริญก็ตี สุขก็ตี ทุกข์ก็ตี ย่อມเกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สตับ ย่อມเกิดขึ้นแม้แก่อริยสาวกผู้ได้สตับ ดูกรกิษทั้งหลาย ในข้อนี้จะมีอะไรแปลกกัน มีอะไรผิดกัน มีอะไรเป็นข้อแตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สตับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สตับ ๆ

กิษทั้งหลายทราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาค เป็นมูล มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึงอาศัย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอ布ทานพระวโรกาส ขอเนื้อความแห่งภาษิตนี้แจ่มแจ้งจะพระผู้มีพระภาคเดิม ภิกษุทั้งหลายได้สตับต่อพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้ ๆ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น เเรอทั้งหลายลงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้วพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ลากย่อ้มเกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สตับเข้าไม่ตระหนักชัด ไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า ลากนี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่า ทุกข์นั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมชาติ ความเสื่อมลาก ... ยศ ... ความเสื่อมยศ ... นินทา ... สรรเสริญ ... สุข ... ทุกข์ย่อ้มเกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สตับ เข้าไม่ตระหนักชัด ไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงว่า ทุกข์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่า ทุกข์นั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมชาติ แม้ลากย่อ้มครอบจำกัดของเข้าได้ แม้ความเสื่อมลาก ... แม้ยศ ... แม้ความเสื่อมยศ ... แม้นินทา ... แม่สรรเสริญ ... แม่สุข ... แม่ทุกข์ย่อ้มครอบจำกัดของเข้าได้ เขาย่อ้มยินดีลากที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อ้มยินร้ายในความเสื่อมลาก ย่อ้มยินดียศที่เกิดขึ้น ย่อ้มยินร้ายในความเสื่อมยศ ย่อ้มยินดี สรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อ้มยินร้ายในนินทา ย่อ้มยินดีสุขที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อ้มยินร้ายในทุกข์เข้าประกอบด้วยความยินดียินร้ายอย่างนี้ ย่อ้มไม่พันไปจากชาติ ชรา มะณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โภมนัสและอุปายาส เรากล่าวว่า ไม่พันไปจากทุกข์

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลากาวย่อมเกิดแก่อริยสาวกผู้ได้สัตบบ อริยสาวกนั้น ย่อมตรัษหนักชัดทราบชัด ตามความเป็นจริงว่า ลากาเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่า ลากวนนี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์มีความแปรปรวนเป็นธรรมดा ความเสื่อมลาก ... ยศ ... ความเสื่อมยศ ... นินทา ... สรรเสริญ ... สุข ... ทุกข์ย่อมเกิดขึ้นแล้วแก่อริยสาวกผู้ได้สัตบบ อริยสาวกนั้นย่อมตรัษหนักชัด ทราบชัดตามความจริงว่า ทุกข์นี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่า ทุกข์นั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดามั่ลากาย่อมครอบจิตของท่านไม่ได้ มั่ความเสื่อมลาก ... แม้ยศ ... แม่ความเสื่อมยศ ... แม่นินทา ... แม้สรรเสริญ ... แม้สุข ... แม่ทุกข์ย่อมครอบจิตของท่านไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินดีลากที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ยินร้ายในความเสื่อมลากไม่ยินดียศที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ยินร้ายในความเสื่อมยศ ไม่ยินดีความสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ยินร้ายในนินทา ไม่ยินดีสุขที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ยินร้ายในทุกข์ท่านละความยินดียินร้ายได้แล้วเด็ขาดอย่างนี้ ย่อมพ้นไปจากชาติ ชา Ra มรณะ โสกะ ประเทวะ ทุกข์ โภมนัส และอุปายาส เรากล่าวว่า ย่อมพ้นไปจากทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นความแปลกัน ผิดกัน แตกต่างกัน ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สัตบบกับปุถุชนผู้ไม่ได้สัตบบ

ธรรมในหมู่มนุษย์เหล่านี้ คือ ลาก 1 ความเสื่อมลาก 1 ยศ 1 ความเสื่อมยศ 1 นินทา 1 สรรเสริญ 1 สุข 1 ทุกข์ 1 เป็นสภาพไม่เที่ยง ไม่แน่นอน มีความแปรปรวนเป็นธรรมด้า แต่ท่านผู้เป็นนักประชัญ มีสติ ทราบธรรมเหล่านั้นแล้ว พิจารณาเห็นว่า มีความแปรปรวนเป็นธรรมด้า ธรรมอันน่าประถนา ย่อมย้ำ ยิ่จิตของท่านไม่ได้ ท่านย่อมไม่ยินร้ายต่อนิภูธรรมณ์ ท่านขัดความยินดีและยินร้ายเสียได้จนไม่เหลืออยู่ อนึ่ง ท่านทราบทางนิพพานอันปราศจากอุตติ ไม่มีความเคร้าโศก เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งภาค ย่อมทราบได้อย่างถูกต้อง

เทวทัตสูตร

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏใกล้พระนครราชคฤห์ เมื่อพระเทวทัต์หลีกไปแล้วไม่นานนัก ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงประภรณ์พระเทวทัต์ ตรัษภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายเป็นความดีแล้ว ที่ภิกษุพิจารณาความวิบัติของตนโดยกาลอันควร ดูกรภิกษุทั้งหลายเป็นความดีแล้ว ที่ภิกษุพิจารณาถึงสมบัติของตนโดยกาลอันควร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เป็นความดีแล้ว ที่ภิกษุพิจารณาถึงสมบัติของตนโดยกาลอันควร ดูกรภิกษุทั้งหลายพระเทวทัต์มีจิตอันอสัทธธรรม 8 ประการครอบจ忙ายี่แล้ว ต้องไปบังเกิดในอบาย ในรกรอยู่ชั่วกัลป์ แก้ไขไม่ได้ อสัทธธรรม 8 ประการเป็นใจ คือ ลาก 1 ความเสื่อมลาก 1 ยศ 1 ความเสื่อมยศ 1 สักการะ 1 ความเสื่อมสักการะ 1 ความประถนาลงก 1 ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเทวทัต์มีจิตอันอสัทธธรรม 8 ประการนี้แลครอบจ忙ายี่แล้วต้องไปบังเกิดในอบาย ในรกรอยู่ชั่วกัลป์ แก้ไขไม่ได้ฯ (กรรมการศาสนา, 2565: อง.ส. 23/95-96-97/122-125)

4. คู่ 4 ของโลกธรรม

เมื่อโลกธรรมที่เป็นฝ่ายอภิญญาณเข้าสัมผัสที่อายุตนะส่วนได้ส่วนหูของคนเราไม่ว่าทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ที่เรียกว่าอายุตนะภัยในแล้วก็จะประสบกับความสุขบันเทิงเป็นอย่างมาก ซึ่งส่วนทางตรงกันข้าม หากว่าโลกธรรมฝ่ายอนิภิญญาณเข้ามาสัมผัสอยุตนะเหล่านั้นบ้าง ความทุกข์ ความโศก ความรำไรรำพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจก็จะเกิดขึ้นทันที โดยโลกธรรมแบ่งออกเป็น 4 คู่ ดังนี้

คู่ที่ 1 มีลาก กับ เสื่อมลาก หมายถึง ได้ในสิ่งที่คนเราพอใจ หรือ ได้ในสิ่งที่คนเราบันเทิงใจเป็นอย่างยิ่ง ลากนั้นโดย ฯ ก็ปรารถนา ลากนั้น ได้มาด้วยความสามารถของตนเองก็มี ได้มาด้วยการไม่คาดหวังก็มี เมื่อได้ลากเหล่านี้มากก็ย่อมทำให้คนเราดีใจมีความสุขเป็นอย่างมาก ในขณะเดียวกัน หากปรารถนาลากนั้นแล้วไม่ได้ลากตามที่หวังเอาไว้ ก็ย่อมจะเกิดความทุกข์ใจเสียใจ หวังมากก็ทุกข์มาก หวังน้อยก็ทุกข์น้อย ไม่หวังก็ไม่ทุกข์เช่น การเล่นพนัน แม้เป็นเรื่องที่ไม่ถูกธรรม เมื่อถูกรางวัลดีใจ แต่เมื่อไม่ถูกรางวัลก็เสียใจ

การได้มาซึ่งสิ่งอันน่าพึงพอใจ คือ ต้องการปรารถนาสิ่งใด ครั้นได้สิ่งนั้นก็จัดว่าเป็นลากหรือพุดอย่างชาวบ้านเราว่า ได้ลาก การได้ที่จัดว่าเป็นลากนั้น จำเพาะการได้สิ่งอันน่าพึงพอใจของผู้ได้เท่านั้น ถ้าได้สิ่งที่ไม่น่าพึงพอใจ คือได้ในสิ่งที่ไม่อยากได้ ก็ไม่จัดว่าเป็นลาก แต่เรียกว่าเป็นกรรม ของสิ่งเดียวกันอาจเป็นลากสำหรับอีกคนและอาจเป็นความช่วยสำหรับอีกคนก็ได้ เนื่องจากการดำรงชีวิตของคนเราต้องอาศัยเหตุวัตถุเป็นปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต เพราะฉะนั้น คนเราจึงมีความต้องการในลากเหล่านี้ทุกคน เมื่อได้มา ก็ถือว่าเป็นลากและรู้สึกหงเหนไว้เพื่อตน ครั้นสิ่งที่ตนได้มามีอันที่จะต้องสูญเสียไป ซึ่งเรียกว่าเสื่อมลาก จิตใจก็เป็นทุกข์ด้วยความเสียหาย แต่ไม่ว่าใจจะเสียหายหรือไม่ก็ตาม ทุกสิ่งทุกอย่างมันก็ย่อมเป็นไปตามวิถีทางของมัน คือเกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป ยกจนแล้วกลับร้าย ร้ายแล้วกลับยกจน มันเป็นไปได้ทั้งนั้น เพราะนั่นเป็นเรื่องของโลก ผู้ที่ศึกษาเรื่องโลกธรรม ย่อมเข้าใจความเป็นจริงว่า การได้มาซึ่งลากก็ดี การเสื่อมจากลากก็ดี เป็นธรรมชาติของโลก สมบัติกับบัตมันเป็นของคู่กัน รู้ตัวอย่างนี้แล้ว ย่อมพยายามประคองใจของตนไม่ให้ทุกข์จนเกินเหตุ และไม่ให้เดินไปในทางที่ผิด

คู่ที่ 2 มียศ กับ เสื่อมยศ หมายถึง ยศที่ได้มาจากการสั่งสมสร้างผลงาน สร้างคุณงามความดีจนเป็นผลประจักษ์แก่สายตาของผู้มีอำนาจในการแต่งตั้ง การได้มาซึ่งยศย่อมนำมาซึ่งความป้าบล้มใจทั้งแก่ตนเองและญาติพี่น้อง เพราการที่จะได้ยศมาแต่ละขั้นนั้นก็ต้องใช้เวลาในการทำงานมานานมาก พอกสมควร การได้ยศแบบขาวสะอาดนั้น จะนั่งนอนที่ไหนก็สุขกายสบายใจ ถ้าไม่ได้ทำอะไรเลย ได้ยศมาด้วยการประจำสอนพอยศนั้นก็ไม่น่าภูมิใจ คนเราเมื่อมียศแล้วก็มีความหยิ่งพยองในยศนั้น ๆ owardกล้า

อาทเดเปง พอมเมียศให้ญี่เข้าถ้าไม่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนไม่มีน้ำใจ หลงมัวเมในยศ ตั้งตนไม่อยู่ในคุณธรรม แล้ว ความเสื่อมยศจะเข้ามาเยือนทันที จะทำให้ถูกติฉินนินทา หากผิดมาก ๆ เข้า อาจโดนถอดจากยศได้ ทำให้ได้รับความเสื่อมจากผู้ที่ให้ความเคารพนับถือ

ยศในทางพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่ 3 อาย่าง ยศ คือ ความเป็นใหญ่และความยกย่องนับถือ ในภาษาไทย มักได้ยินว่า เกียรติยศ ซึ่งบางครั้งมาคู่กับ อิสริยยศ และอาจจะมีบริวารยศ หรือ บริวารยศ มาเข้าชุด รวมเป็น ยศ 3 ประเภท (พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, 2546) ได้แก่

1. อิสริยยศ หมายถึงความเป็นใหญ่ เช่น ยศทหาร ยศตำรวจ หรือตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบันคนอื่น ในการพลเรือน สมณศักดิ์และฐานันดรตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ความเป็นหัวหน้า ความเป็นประมุข หรือ แม้แต่ความเป็นผู้มีอิสระแก่ตัว รวมเรียกว่า อิสริยยศ

2. บริวารยศ หมายถึง ความมีพวกพ้อง คือ มีคนรักใคร่เคารพนับถือไม่ว่าจะอยู่ในสถานะไหน ฐานะเพื่อนฝูงหรือผู้ร่วมงานก็ตาม ถ้ามีความรักใคร่เคารพนับถือกัน ก็เรียกว่าเป็นบริวารของกัน ความเป็นคนมีบริวารมาก นับว่าเป็นความเด่นอย่างหนึ่งของคนเรา นี่เรียกว่าบริวารยศ

3. เกียรติยศ หมายถึง ความเป็นคนที่มีชื่อเสียง แต่สำหรับชื่อเสียงที่นับว่าเป็นเกียรติศัพท์ หมายถึงชื่อเสียงที่เกิดจากความดีงามเท่านั้น เช่น เราทำคุณประโยชน์อย่างยิ่งใหญ่ หรือมีคุณงามความดี ที่เป็นที่นิยมของคนทั้งหลาย แล้วผู้คนแข็งแกร่ง อย่างนี้เรียกว่าเป็นผู้มีเกียรติยศ

ยศ เป็นสิ่งหนึ่งซึ่งอยู่ภายใต้กฎของความเป็นสิ่งที่เป็นธรรมชาติ ๆ คือเมื่อเกิดขึ้น ต้องอยู่ มีดับไป เพราะฉะนั้น ผู้มีศรัทธาในวันนี้ อาจถูกมองว่าเป็นผู้ที่ไร้ศรัทธาในวันหน้าก็เป็นไปได้ และโดยทันท่วงทีกันนี้ ผู้ไร้ศรัทธาในวันนี้ ถ้าทำคุณงามความดีไว้มาก ๆ อาจเป็นผู้มีศรัทธาในวันหน้าก็เป็นได้ คนที่ไม่ศึกษาเรื่องราวของยศตามความเป็นจริง มักจะกระทำการผิดต่อศรัทธาให้หายทาง เมื่อยังไม่มีศรัทธาเราร้อนกระวนกระวายเพราะอยากได้ยศ ครั้นเสื่อมยศ ก็ศรั้นน้อยใจ ประพฤติชั่วช้า ชักตัวออกห่างจากความดี การเข้าใจยศตามความเป็นจริง ย่อมทำให้จิตใจเป็นสุข ไม่เหื่อเหิมเสริมตัวเมื่อได้ยศและไม่ต้องเดือดร้อนวุ่นวายจนเกินไปเมื่อเสื่อมยศ

คุณที่ 3 สรรเสริฐ กับ นินทา หมายถึง ตัวเราเองที่ได้แสดงกิริยาการยาทต่าง ๆ อกมาให้ปรากฏ แก่ผู้อื่น ถ้าเราทำดีมีความที่เป็นกันเอง มีน้ำใจ ไม่ถือตัว พูดจาไม่สัมมาคาระ ผู้ที่มาพบเราก็ยอมจะสรรเสริฐเราทั้งต่อหน้าและลับหลัง ตรงกันข้าม ถ้าเรามีความประพฤติที่เมื่อใด ไม่เป็นที่น่าพอใจเขา ผู้คนเหล่านั้นย่อมจะนินทาเราให้ได้รับความเสียหาย บางครั้งเราทำดีแต่ไม่ถูกใจเขา ก็จะได้รับคำนินทาเช่นกัน เพราะฉะนั้น ควรทำใจให้เป็นกลางไม่หัวนี้หัว

สรรเสริญ ได้แก่ การกล่าวถึงความดี เรากล่าวถึงความดีของใคร จะต่อหน้าหรือลับหลังผู้นั้นก็ ตาม เรียกว่าสรรเสริญ โดยท่านองเดียว ก้าวครกกล่าวถึงความดีของเรา ก็เรียกว่าเข้าสรรเสริญเรา การที่ มีผู้สรรเสริญเช่นนี้ เรียกง่าย ๆ ว่า ได้รับสรรเสริญ

นินทา ได้แก่ การพูดถึงความไม่ดีของผู้อื่นในที่ลับหลัง เช่น การพูดถึงความผิดของใครในที่ลับหลังเขา เรียกว่านินทา และผู้นั้นเป็นผู้ถูกเรานินทา ถ้ามีใครพูดถึงความไม่ดีของเราในที่ลับหลังเรา นั้นก็ เรียกว่าเข้านินทาเรา และเราเป็นผู้ถูกเข้านินทา ทั้งนี้ ต้องเข้าใจด้วยว่า การพูดที่เป็นการนินนานั้น หมายถึง การพูดด้วยเจตนาจะประจานความไม่ดีของเข้า แต่ถ้าพูดเพื่อการอย่างอื่น การสรรเสริญเป็นที่ พอกใจของผู้ได้รับ เพราะทำให้เจ้าเบิกบานมีความสุข ส่วนการนินทามีมีใครชอบ คือ ไม่มีใครยกจะ ให้คนอื่นมา_nintha_ตัวเอง แต่เป็นธรรมชาติของโลกอีกเหมือนกันที่คนเราทุกคนจะต้องถูกโลกธรรมทั้งสอง อย่างมากกระทบใจ ไม่มีใครเลยที่ได้รับแต่สรรเสริญอย่างเดียว และก็ไม่มีใครอีกเหมือนกันที่ถูกนินทาโดย ส่วนเดียว แม้แต่พระพุทธเจ้าผู้สั่นกิเลสแล้ว ก็ยังไม่พ้นจากคนนินทา

คนที่ไม่ศึกษาเรื่องโลกธรรม เมื่อได้รับสรรเสริญย่อมมัวเมะประมาทในการใช้ชีวิต และเมื่อถูก นินทาย่อมทุกข์ช้ำร่างกาย แต่ผู้ที่เดศึกษาโลกธรรมเข้าใจตามความจริงย่อมเป็นผู้มีสติ ค่อยตักเตือนตน ไม่ให้หัวร้อนไหว ในเมื่อถูกนินทา หรือได้รับการสรรเสริญ

คู่ที่ 4 ความสุข กับ ความทุกข์ ได้แก่ ความทุกข์ คือ สภาพที่ร่างกายและจิตใจทนได้โดยยาก เพราะเมื่อความทุกข์เข้ามายังร่างกายแล้ว ย่อมได้รับความเดือดร้อนใจ จริงแล้วในโลกนี้ไม่มีความสุขเลย เพราะทุกอย่างในโลกล้วนเป็นตัวทุกข์ ที่เราเรียกว่า ความสุข ๆ นั้น เป็นเพราะว่า ความทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้น มันลดน้อยถอยลงไปบ้างของ ความทุกข์ที่คนเราประสบกันมาก ๆ ได้แก่ ความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก ความร้าวราพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ ความประสบกับสิ่งไม่ เป็นที่รักที่พ่อใจ ความพัดพรากจากสิ่งเป็นที่รัก ปราณานสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นความทุกข์ก็เกิดขึ้น ถ้าหากสิ่ง เหล่านี้ไม่เกิดกับตัวเรา เราอาจจะเข้าใจว่า ความสุขก็จะเกิดเมื่อเข่นกัน ท่าน จึงไม่ให้หลงกับความสุขจนเกินไป เพราะเมื่อประสบกับความทุกข์แล้วจิตใจจะไม่สามารถทนได้

โลกธรรมคู่นี้เป็นคู่รวมของโลกธรรมเข้าด้วยกันทั้งหมด คือ ความเป็นอยู่ของคนเรานั้น มีอยู่ 2 อย่าง คือ มีความสุขกับมีความทุกข์ แม่โลกธรรม 3 คู่ ข้างต้น ถ้าจะว่าถึงผลกันแล้วนั้น ก็รวมลงในขอนี้ ทั้งหมดด้วยเช่นกัน การที่คนเราอยากได้ลักษณะ อยากรับสรรเสริญ ที่แท้ก็คืออยากรับความสุข และที่พากันไม่ชอบความเสื่อมลักษณะ ความเสื่อมยศ และการถูกนินทา ที่แท้ก็คือการไม่อยากประสบความทุกข์

ความสุข และ ความทุกข์ ในโลกธรรมข้อนี้ หมายถึง ความสุขและความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากเหตุสารพัด เหตุที่ทำให้เกิดสุข เช่น สุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บไข้ ร่าวย สอบได้ ได้เลื่อนขั้น มีคู่ครองที่ดี เป็นต้น ส่วนเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ เช่น เจ็บป่วย ถูกจับกุม ถูกฟ้องร้อง สอบตก ถูกด่า พลัดพรากจากของรัก สูญเสียคนรัก ทุกชนชອบความสุข แต่กลับไม่ชอบความทุกข์ ธรรมชาติของโลกบังคับการดำรงชีวิตต้องประสบภัยความทุกข์บ้างความสุขบ้าง ประปนกันไป แต่ก็ต่างกันที่ว่าใครจะประสบอย่างไหนมากอย่างไหน น้อย และอย่างไหนจะมาถึงก่อนหรือหลังเท่านั้นเอง สิ่งที่แన่นอนที่สุด คือ ความสุขกับความทุกข์จะเกิดขึ้นแก่เราลับกันไปเรื่อย ๆ เมื่อเรามีความสุขก็พึงทราบเสียเดียว หมดความสุขนั้นแล้วความทุกข์ก็จะเข้ามาแทนที่ และเมื่อเรารู้ในความทุกข์ก็พึงจะรู้มีสติปโลบใจตนเอง ต่อจากความทุกข์นั้นก็จะเป็นความสุข เช่นเดียวกันกับกลางวันกลางคืนที่เกิดขึ้nlับกันไปมา เมื่อเราเห็นกลางวันก็รู้ว่าต่อจากกลางวันก็จะเป็นกลางคืน และเมื่อกลางคืนมา ก็รู้ว่ากลางวันก็จะตามหลังกลางคืน ผู้ที่ไม่รับรู้ในโลกธรรมตามความเป็นจริง ย่อมเกิดความหลงให้เมื่อได้รับความสุข และเกิดความน้อยเน้อต่ำใจเสียใจเชิญกับความทุกข์

5. โลกรรรมกับการสนองตอบในสังคมปัจจุบัน

โลกธรรมในส่วนของฝ่ายที่เป็นพ่อของใจนั้น คือ มีลักษณะ มีมนต์เสน่ห์ ให้แก่ ประโยชน์อย่างที่เห็นๆ กันอยู่ เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต การเป็นอยู่ที่ปราศจากทางวัตถุที่เห็นกันได้ เช่น การมีปัจจัย 4 มีอาหาร เครื่องดื่ม ที่อยู่อาศัย มีฐานะ มีลักษณะ มีเกียรติ มีมนต์เสน่ห์ มีชีวิตคุ้ครอง ความมีมิตรไมตรี อะไรต่างๆ ในชีวิตปัจจุบันนี้ นี้เป็นประโยชน์ปัจจุบัน ซึ่งพระพุทธศาสนาถือสอนว่าเป็นจุดหมายอย่างหนึ่งในการดำเนินชีวิตของคนเราหรือการปฏิบัติตามธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความสำคัญ แต่มิใช่จุดหมายเดียวเท่านั้นของการมีชีวิต สิ่งที่เป็นหลักประกันชีวิตในเบื้องหน้า หมายถึงสิ่งที่ลึกเข้าไปทางจิตใจ คือ พั้นจากเรื่องทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การมีฐานะ ลักษณะ สุข สรรเสริญ ชั้นภายนอกแล้วก็มาถึงเรื่องจิตใจ คือคุณธรรมต่างๆ การที่จะมีจิตใจที่สุขสบาย มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ มีศรัทธา มีความประพฤติซึ่งทำให้มั่นใจตนเอง มีศีล มีความเอื้อเพื่อเพื่อแผ่ มีความรู้ได้เล่าเรียนศึกษา และมีปัญญา มีความเข้าใจรู้จักสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ความมีจิตหลุดพ้นจากการถูกบังคับบังการชีวิตด้วยอำนาจของความอยากได้ อยากมี อยากเป็น จึงมีจิตใจปลดปล่อยผ่องใสเบิกบานอยู่เป็นพื้นฐาน เพราะปราศจากกิเลส

จากการประสบกับโลกธรรมทั้งฝ่ายอภิญญาณ์ซึ่งทำให้จิตใจเกิดความรู้สึกยินดี และฝ่ายอนิภัยญาณ์ อารมณ์ที่ไม่น่าประณาน ได้แก่ ความเครียด โรคความวิตกกังวลทางสังคม โรคซึมเศร้า สภาพที่เกิดขึ้นนี้ล้วนมีเหตุปัจจัยมาจากการสิ่งแวดล้อมในการดำเนินชีวิต ปัจจุบันด้านทางกายภาพ สังคม

สภาพการณ์ที่เลวร้าย คือ การก่อให้เกิดความชื้นชุมยินดี สภาพการเปลี่ยนแปลงของชีวิต ที่กลัวสถานการณ์ทางสังคม กลัวการถูกจับตามองจากคนในสังคม เป็นความกลัวที่เกิดขึ้นเมื่อต้องเผชิญหรือแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งในสถานการณ์ทางสังคมการใช้ชีวิตประจำวัน การทำงาน การเรียน เป็นต้น (จันทร์ธิภา แสงวิรพ์ และคณะ, 2560)

สาเหตุหลักก็คือความรู้สึกของแต่ละคนที่ต้องประสบกับโลกธรรมฝ่ายอิภูธรรมณ์ และฝ่ายอนิภูธรรมณ์ที่เกิดขึ้นนั้น เพราะเมื่อฝ่ายอิภูธรรมณ์เกิดขึ้น คนส่วนมากก้มมีความยินดีปล่อยใจยึดติด เพลินอยู่ในอิภูธรรมณ์ ไม่ได้พิจารณาตามความเป็นจริงว่า ทุกสิ่งมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป ไม่ได้เตรียมใจไว้กับการเปลี่ยนแปลง และต้องเข้าใจความหมายของโลกธรรม ว่ามีลักษณะอ่อนล้า ๆ ไม่ใช้รู้แค่นั้น ต้องเข้าใจว่าไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ เกิดขึ้นได้ทุกกาลเทศะ เกิดกับบุคคลทุกเพศทุกวัยไม่ว่าอยู่ไหนสมัยไหนก็ตามชาติไหน ศาสนาไหนประสบด้วยกันทั้งนั้น (พระพรหมคุณากรณ์, 2552: 27)

เมื่อถูกโลกธรรมมากระทบทั้งฝ่ายอิภูธรรมณ์และอนิภูธรรมณ์ การใช้สติ ใช้สมาธิความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่มากระทบมีทางเดียว คือต้องใช้สติกลับบทหวาน ใช้ปัญญาตรรตรองในที่สุดเราก็ชนะตัวเองได้ อยู่ในโลกธรรมได้อย่างไม่ทุกข์ต่อไปการมีชีวิตในโลกใบหนี้แน่นอนต้องพบเจอสิ่งที่ (พระพรหมคุณากรณ์, 2552: 60)

พระพุทธองค์ทรงเน้น คือ การดำเนินจิตตั้งมั่นไม่ให้หวนไหว โดยใช้โน้มนิสการในการพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงเกี่ยวกับโลกธรรมนั้นโดยมีพระพุทธองค์ทรงใช้ประโยชน์ในส่วนของการเป็นกällyanamittarucroyให้คำแนะนำแก่พระสาวก อุบาสกอุบาสิกา แต่ในสังคมปัจจุบันปัญหามีมากขึ้น มีความละเอียดอ่อนต่อสภาพจิตใจคนในทุกวันนี้มากขึ้น บริบทของคนในยุคปัจจุบันแตกต่างจากยุคปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง การที่คนจะเข้าถึงธรรมเพื่อน้อมนำไป จะใช้สติปัญญาหมั่นพิจารณาอยู่เนื่อง ๆ ว่า สิ่งใดมีสิ่งใดเกิดขึ้น ก็ต้องมีสิ่งใดเป็นของธรรมดा เมื่ອនโลกธรรมทั้ง 8 ประการ เราเกิดมาเป็นมนุษย์ ทุกคนจะต้องตกอยู่ในโลกธรรม 8 กันถ้วนหน้า จะได้ไม่ต้องเครียดกลัวเสียใจเป็นทุกข์ สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างเป็นสุข (พระพรหมคุณากรณ์, 2552: 27)

6. สรุป

ทุกคนในโลกเรานี้ ล้วนหนีความจริงไม่พ้น ไม่ว่าจะหลบไปอยู่ที่ไหน ๆ ก็ตาม โลกธรรม 8 ประการ เป็นสัจธรรมที่ทุกคนจะต้องพนับอย่างแน่นอน ไม่ว่าจะมีฐานะมีตำแหน่งใหญ่โตเพียงใดก็ตาม เมื่อเราผิดหวังไม่สมหวังในชีวิตหน้าที่การงาน แม้จะสู้ทำดีอย่างที่สุดแล้วก็ตาม เราก็ควรจะนำความเสียใจนั้นมาเป็นกระสายยารักษาใจของเรา ตามหลักของโลกธรรม 8 คือภาพที่ทุกคนในโลกนี้จะต้องพบ

เจอ เมื่อมีลักษณะรากจะพูดเพลิดเพลินจนขาดสติปัญญา เราต้องไม่ขาดสติ และหมั่นพิจารณาว่ามันไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืนสักวันหนึ่งมันก็จะจากเราไป คนเรารอเมียศรีมีตำแหน่งก็มักจะเหลิง หยิ่งผยอง เราต้องมีสติ พิจารณาตามความเป็นจริงว่าที่เข้าให้ตำแหน่งเรามาก็เพราะเขาเห็น ว่าเรามีประโยชน์ เมื่อวันหนึ่ง ข้างหน้ามีคนที่เก่งกว่าเรา หรือเรามดประโภชน์ เขาก็จะปลดเราออก คนเราส่วนมากบ้ายอ พอมีคนยกย่องสรรเสริญเข้ามักจะเหลิง หลงตัวเอง คิดเข้าข้างตัวเอง เราต้องใช้ ติพิจารณาว่าที่เขายกย่องสรรเสริญ เราวันนี้ เพราะเขาได้ประโยชน์จากเราแต่วันหนึ่งข้างหน้ารากจะไม่มีประโยชน์สำหรับเขา ในယามมีความสุข คนเรามักจะประมาณ พลินในสุข เราต้องใช้สติปัญญาพิจารณาให้ถ่องแท้ถึงเหตุปัจจัยว่า วันหนึ่งข้างหน้าความสุขที่เราได้รับอยู่นี้อาจจะกลายเป็นความทุกข์หรือเมื่อปัจจัยที่ทำให้สุขหมดไป เราจะพบกับความทุกข์ เมื่อขัดสนคนเรามันจะโทげะราสนา แต่ทางที่ถูกเราต้องพิจารณาให้ถ่องแท้ว่าที่เราขัดสนไม่มีลักษณะเพาะอะไร เราทำดีที่สุดแล้วหรือยัง เมื่อมีมีคนนับหน้าถือตา พ่อเสื่อมยศก็หมดคนที่จะนับหน้าถือตา เราไม่ควรจะโศกเศร้าเสียใจ ควรจะพิจารณาด้วยสติปัญญาตามความเป็นจริงว่า เมื่อมีประโยชน์ กับเขายุ่งเขากันนับหน้าถือตา พอหมดราคาเขาก็ย้ายนินทาทุกคนในโลกนี้ไม่มีใครต้องการให้คนอื่นนินทา แต่ก็ไม่มีใครไม่ถูกนินทา แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังถูกนินทา เรายังทำใจให้สงบว่า การนินทาเป็นโลกธรรม คนไม่ถูกนินทาไม่มีในโลกนี้ เขานินทาเราตัวเขาก็ถูกคนอื่นนินทาเช่นกัน ไม่มีใครในโลกนี้ที่ต้องการความทุกข์ ทุกคนต่างก็ปรารถนาความสุข แต่สุขทุกข์เป็นโลกธรรมที่ทุกคนจะต้องพบ เมื่อความทุกข์วิ่งเข้ามาหา เราต้องใช้สติปัญญาพิจารณาให้เห็น จริงตามเหตุปัจจัยของมันว่า เพราะเราทำได้ยังไม่ดีพอจึงมีความทุกข์เกิดขึ้น เพราะเรายังไม่เก่งพอจึงมีความทุกข์ตามมา เมื่อเรางำจัดต้นตอความทุกข์ได้ ความสุขก็จะเกิดขึ้น

การพิจารณาโลกธรรมตามความจริง ย่อมเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับจิตใจ เมื่อเกิดความเคราะห์ความผิดหวังขึ้น ก็ย่อมจะช่วยบรรเทาความเคร้าเสียใจได้ และสามารถฝ่าปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ สร้างสรรค์ชีวิตให้มีความสุขได้ ดังนั้น เมื่อได้ก็ตามที่เราผิดหวังไม่สมหวัง เรายังพิจารณาตามหลักของ “โลกธรรม 8” แล้วยึดเอาความเป็นจริง เป็นปัจจัยเยี่ยวยารักษาใจของเราให้หายทุกข์เหมือน “หนามยกเอานามปง” หากทำได้เช่นนี้แล้วเราจะย่อมจะสามารถนำ น้ำชาชีวิตฝ่าคลื่นฝ่ารสมุ่งไปได้อย่างแน่นอน

7. เอกสารอ้างอิง

- กรรมการศาสนา. (2525). พระไตรปิฎก ไทย (ฉบับหลวง) เล่มที่ 25 สูตตันตปิฎก ขุทกนิกาย ขุทกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อิติวัตตกะ-สูตตันนิบาต. สืบคัน 11/09/2565. เข้าถึงได้จาก <https://etipitaka.com>
- กรรมการศาสนา. (2564). พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ. โลกธรรม 8. สืบคัน 11/09/2565. เข้าถึงได้จาก <https://th.wikipedia.org>.
- กรรมการศาสนา. (2565). พระไตรปิฎกไทย (ฉบับหลวง) เล่มที่ 23. สืบคัน 11/09/2565. เข้าถึงได้จาก <https://etipitaka.com>
- กัลยานมิตรเพื่อแท้สำหรับคุณ. โลกธรรม 8. สืบคัน 11/09/2565. จาก https://kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=15432
- พระพรหมคุณภรณ (ป.อ.ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพครั้งที่ 34. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พจนานุกรมแปล ไทย-ไทย ราชบัณฑิตยสถาน.2554. สืบคัน 11/09/2565. เข้าถึงได้จาก <https://dictionary.orst.go.th/>
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย 45 เล่ม. ฉบับมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์ พิมพครั้งที่ 10. พ.ศ. 2546. สืบคัน 11/09/2565. จาก http://84000.org/tipitaka/dic/v_seek.php?text=%C2%C8_
- จันทร์ธิภา แสงทรัพย์ และคณะ. (2560). แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในพระพุทธศาสนา เกรวاث. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรศน์, 6 (2), 585-600.
- พระพรหมคุณภรณ (ป.อ.ปยุตโต). (2552). จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร. พิมพครั้งที่ 9.กรุงเทพมหานคร: ผลิตัมม.
- พระพรหมคุณภรณ (ป.อ.ปยุตโต). (2552). พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ). พิมพครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.